

ІСТОРІЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

УДК 37.037

ББК 75.1

Станіслав Заборняк, Казимир Ободинський

УКРАЇНСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ КУЛЬТУРИ ФІЗИЧНОЇ В ЕМІГРАЦІЇ (1880–1939 рр.)

У роботі розкрито сутність діяльності спортивно-гімнастичних товариств "Сокол", "Січ" і скаутської організації "Пласт" в еміграції на теренах Чехії, Польщі, Франції, Канади. Наголошується про значення цієї діяльності в плані збереження традицій української фізичної культури, скаутського руху та їх значення у формуванні націоналістичного духу.

Ключові слова: українці, еміграція, фізична культура.

The research shows the essence of "Sokol", "Sich" and second organization "Plast" sport – gymnastic society activity during the period of emigration in the territory of Czechia, Poland, France, Canada. It emphasizes the meaning of its activity in the direction of Ukrainian physical culture tradition preserving, scout moving and its meaning in the national spirit formation.

Key words: ukrainians, emigration, physical culture organizations.

Постановка проблеми. Починаючи від 1880 року, українці, поляки, євреї, які мешкали в Галичині, виїжджали на постійно до Північної Америки. У 1850–1914 рр. із Галичини виїхало, з економічних причин, 1,0–1,1 мільйона осіб, при цьому серед загальної кількості тих, хто виїхав, була шоста частина поляків і сьома частина галицьких українців. Поляки виїжджали до США, а українці – до Канади. У 1914 р. Канаду заселили 100 тис. українців і 45 тис. поляків. Разом у 1901–1914 рр. Канада прийняла 2,7 млн. осіб. Відповідно до даних, Галичину залишило 105 тис. євреїв, 71 тис. українців і 45 тис. поляків. У галицькому господарстві на початку XIX ст. не було зростання промислового виробництва. Звідси наростала різниця в стандарті життя, пов'язана з меншою можливістю заробляння коштів, необхідних для прожиття. До інших причин еміграції українців треба віднести виїзди, пов'язані з польсько-українським конфліктом до 1918 року, зумовленим національними інтересами. Багато випадків еміграції були зумовлені необхідністю втечі за вчинені дії проти польської влади, особливо до 1930 р. В еміграції опинилося багато діячів, пов'язаних із діяльністю спортивних товариств у Галичині.

Мета роботи – дати характеристику діяльності українських спортивних товариств в еміграції з 1880 до 1939 р.

Результати дослідження. Одними з перших організацій в еміграції, які повстали в роках Першої світової війни, були групи гімнастично-спортивного характеру, створені в середовищі інтернованих українських солдатів на чеських землях. Діяли вони за участю чеського "Сокола". Спочатку до чеського товариства приймалися 2–3 українські представники, які, здобувши досвід, ставали організаційними провідниками серед українців. Українці демонстрували свою національну приналежність і в такий спосіб протистояли асиміляції та ототожненню з росіянами. Прикладом цього була ситуація в Празі в 1912 році, коли українці не встали з місця при звучанні гімну Росії. У ході виїздів доходило до нав'язування контактів представників "Сокол-Батько" з українськими емігрантами, членами чеського сокольного руху. Перше самодіяльне товариство "Сокола" в еміграції закладене при чеському "Соколі" в Подебрадах у 1922 р., а першим провідником став М.Яремів. Створення самостійної організації відбулося в 1925 році в Подебрадах і отримало назву "Український сокол". Цей осередок, окрім інших

українських сокільських організацій, з Брна, Градец-Кральова, Ліберця, Острави, Пардубіц, Подебрад, Праги, Прешова, Псібрами, Ржевіц, Валяшинського Межерніка в кількості 53 делегатів узяв участь у XIII Всеслов'янському Сокольному Зльоті в Празі в 1926 р. Ці українські товариства ініціювали створення 18 квітня 1926 року "Українського Сокільського Комітету", який мав представляти їх інтереси. Розпущено його було 27 жовтня 1927 р.

Другу групу товариств становили організації, створені при студентах, які навчалися в Празі. У 1919–1939 рр. до одного з найстарших сокольних товариств – "Морави", входило на початку 20 осіб, а перед 1939 р. кількість українських членів зросла до 2000. В іншому чеському місті, Подебрадах, у 1922 р. в організованих чеським "Соколом" 6-тимісячних програмових курсах брало участь 30 українців, у тому числі 3 жінки. У подібних курсах у Празі українці брали участь і пізніше. Випускники цих курсів створювали тренувальні групи для українського еміграційного середовища. Їх діяльність опиралася на переписи статуту чеського "Сокола". Повна форма діяльності сокільських еміграційних кіл координувалася львівським "Соколом-Батьком", створеним у 1931 р. "Зв'язок Українського Сокольства за кордоном" (ЗУСК) із центром у Празі свою діяльність скеровував у таких напрямках: господарському, культурно-освітньому, організаційному і фізичного виховання.

Від 3 жовтня 1932 р. датуються щорічні з'їзди ЗУСК. В інших країнах Європи діяли нечисленні українські осередки еміграційного "Сокола", зокрема, в Болгарії в місті Великий Бечкарек. Поодинокі сліди діяльності можна знайти в Парижі і деяких містах в Німеччині. У Парижі у вересні 1935 р. у зібранні ЗУСК брало участь 40 осіб, у тому числі 8 жінок, начальником паризького "Сокола" вибрано Й.Косача. Осередок проводив незалежну діяльність і не декларував приналежності до жодної української еміграційної централі, навіть до ЗУСК.

Цікаву історію діяльності мають українські осередки "Сокола" в Аргентині й Бразилії. У 1931 р., дякуючи одному з випускників Господарської Академії в Подебрадах, розпочав там діяльність український "Сокіл", а від 1934 р. з'явилися осередки в Буенос-Айресі, Гордобі, Ля Фальді й Ляс Тунас. У 1907–1918 рр. у Росії, в Києві й Одесі, в середовищі українського народу за сприяння гімнастичних товариств "Сокіл", які діяли в Галичині, створені нечисленні організації з назвою "Сокіл", де домінувало російське населення, і зареєстровано його як російський "Сокіл". Це середовище було дуже інфільтроване царською політичною поліцією. До 1918 р. українське населення під владою Радянської Росії було піддане русифікації і на тлі позитивного ставлення до розвитку фізичної культури розпущені всі українські сокільські організації та "Січ".

Ще перед Першою світовою війною почали виникати еміграційні січові організації в середовищі українських студентів у Празі, Трешці й Загребі. Представники цих груп брали участь у "Січових Св'ятах", які були організовані в Станіславові (1911 р.), Снятині (1912 р.) й у Львові на загальному "Крайовому Січово-Сокільському Зльоті" в 1914 р. Ідея українського "Січового" руху була перенесена разом із хвилею емігрантів, які після Першої світової війни склали більшість у Північній Америці й Чехії. У 1927 р. у Празі відбувся "Січовий зліт", на якому представники українських "Січей" з Праги, Подебрадів, Пільзна, Жевніц, Пардубіс і Мімоні коло Ліверца створили "Український січовий Зв'язок" в еміграції. У дуже близьких контактах із "Січовим Зв'язком" у Празі були керівництва товариств, які діяли у Відні – Українські Спортивно-Гімнастичні Товариства, а також Студентські Товариства "Січ", закладені в 1921 р. К.Трильовським. З його ініціативи еміграційна

група в кількості 13 членів Гімнастично-Пожежного Товариства “Січ” із Відня, під керівництвом отця Кирила, взяла участь у 1921 р. у Міжнародній Робітничій Олімпіаді, яка відбулася у Празі. У 1927 р. у II Міжнародних Робітничих Іграх у Празі брала участь делегація еміграційної “Січі” в кількості 90 осіб. Представники української еміграції брали участь і в наступних III Міжнародних Робітничих Іграх у 1931 р. у Відні, а також у IV Міжнародних Робітничих Іграх у Празі (1934 р.). На запрошення німецьких робітничих організацій “АТУС” у 1936 р. делегація “Українського Січового Зв’язку в Еміграції” взяла участь у зльоті “Німецьких Робітничих Спортивних Товариств”, який діяв у Хомутові. У 1934–1935 роках “Український Січовий Зв’язок” видавав у Празі журнал “Січ”.

У 1938 році серед українців, яких доля закинула в район Маньчжурії, створено далекосхідну “Січ”.

Після 1930 р. польська влада в результаті прояву насильницького спротиву делегалізувала українську скаутську молодіжну організацію “Пласт”. Її діяльність в еміграції стала основою відродження скаутського руху серед українців. Особливо активно цю діяльність проводили в чеських містах Празі й Подебрадах. Еміграційна організація “Пласт” розпочала діяльність у цих місцевостях у 1931 р. і була спрямована на здійснення ревізійної пропаганди. У середовищі українських емігрантів у Чехії у 1931 р. організовано “Зв’язок Українських Пластунів Емігрантів” (ЗУПЕ). Його члени брали участь у міжнародному скаутському русі. У 1936 р. діячі ЗУПЕ з приводу 25-річчя заснування організації “Пласт” організували в Празі урочистий ювілейний зліт і заклали “пластовий” музей. Еміграційна діяльність ЗУПЕ в значній мірі вела конспіраційну діяльність “Пластового Центру” на польських теренах. У 1931 р. у Празі почали видавати журнали “Вогні”, “Наш слід”, “Шлях молоді”, “Молоде життя”, які в 1930 р. стали легальними в Польщі. У скаутській програмі діяльності “Пласту” переважали елементи фізичного виховання.

Висновки

1. Еміграція значної кількості українців та лідерів сокільського й січового руху в Галичині в різні країни Європи та Америки створила певні передумови заснування в еміграції товариств “Сокіл”, “Січ” і “Пласт”. Їх діяльність стримувала українське населення від асиміляції, забезпечила збереження надбаних у Галичині традицій щодо фізичної культури й скаутського руху.
2. Завдяки збереженим в еміграції спортивним традиціям і здобуттю Україною незалежності в 1991 році стало можливим відновлення скаутського руху, а також сокільсько-січового духу в діяльності спортивного товариства “Україна” й багатьох спортивних клубів, які діють сьогодні на теренах різних регіонів України.